

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
ਪਾਲਿਕਾ ਸਮਾਚਾਰ
(ਦੋ ਮਾਸਿਕ)
ਸਾਲ 37 ਅੰਕ 3-4
ਮਾਰਚ-ਅਪ੍ਰੈਲ 2014

ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ
ਸਰਪ੍ਰਸਤ
ਜਲਜ ਸ੍ਰੀਵਾਸਤਵ
ਪ੍ਰਧਾਨ

•
ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ
ਵਿਕਾਸ ਆਨੰਦ

•
ਉਪ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ
ਆਰ. ਕੇ. ਗੌੜ

•
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸੰਪਾਦਕ
ਅਨੀਤਾ ਜੋਸ਼ੀ

•
ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੰਪਾਦਕ
ਰਵਿੰਦਰ ਨੰਦਾ

•
ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ
ਰੀਮਾ ਕਾਮਰਾ

•
ਸਹਿਯੋਗ
ਸੁਮਨ ਕੁਮਾਰ

ਮੁੱਲ

ਇਕ ਕਾਪੀ : ₹ 20/- ਰੁ.

ਸਾਲਾਨਾ : ₹ 100/- ਰੁ.

ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਲਈ : ₹ 400/- ਰੁ.

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਨਾਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਵੀ ਧੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਦਿਕਾਲ ਤੋਂ ਨਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ, ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੋਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੂਮਿਕਾ ਨਾਰੀ ਵੀ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਵੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਯੋਗਦਾਨ ਨਾਰੀ ਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਵੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਬੇਟੀ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇਕਰ ਨਾਰੀ ਸਿੱਖਿਅਤ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਖੁਦ ਹੀ ਸਿੱਖਿਅਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਯੋਗਤਾ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕੜੀ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਤੇ ਨਾਰੀ ਨੇ ਕਾਫੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਵ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜੋ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਪਵੇਗੀ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਾਰੀ ਦਿਵਸ ਤੇ ਆਈਏ ਅਸੀਂ ਸਭ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਕਰੀਏ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ, ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਲਈ ਬੇਟਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਾਂਗੇ।

ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, 'ਪਹਿਲਾ ਸੁਖ ਨਿਰੋਗੀ ਕਾਇਆ' ਜੇਕਰ ਸਰੀਰ ਰੋਗ-ਮੁਕਤ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮਨ-ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅਨੁਕੂਲ ਅਤੇ ਤੇਜਸਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਲਈ ਨਿਰੋਗੀ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿਰੋਗੀ ਤਨ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਲਈ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦਾ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੰਦਰੁਸਤ ਵਸਨੀਕ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਲੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਮੁੱਲਵਾਨ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ।

ਕਿਸੀ ਵੀ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਸੌ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋਣਾ ਇਕ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਸਫਲ ਇਤਿਹਾਸ ਇਕ ਸਤਾਬਦੀ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਗਿਆਤ ਅਤੇ ਅਗਿਆਤ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਉਲੇਖਨੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੈਂ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਪਬ-ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਕਾਂ, ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਤੋਂ ਆਭਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੀ ਸਤਾਬਦੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਸਮਰਪਣ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਠਾ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਪਰਿਚੈ ਦੀ ਇਕ ਝਲਕ	3 ਸ੍ਰੀ ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਗੌੜ, ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਜਨ ਸੰਪਰਕ)
ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਆਦਰਸ਼, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ	4 ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ
ਹੋਲੀ ਦੇ ਰੰਗ, ਜਸ਼ਨ ਵਸਾਖੀ ਦਾ	7 ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ 'ਦੀਪਕ'
ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ	8 ਬਲਵਿੰਦਰ 'ਬਾਲਮ'
ਕਹਾਣੀ/ਅਣਛੋਹੇ ਪਲ	9 ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਸ਼ਟ
ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ	11 ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ ਨਾਰੰਗ
ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਵਿਗਿਆਨੀ : ਸੀ.ਐੱਨ.ਆਰ. ਰਾਓ (ਲੇਖ)	12 ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧੀਰ
ਦੋ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ	14 ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ 'ਰਫੀਕ'
ਦੋ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ	15 ਕਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ
ਗੀਤ ਅਤੇ ਗ਼ਜ਼ਲ	16 ਸਤੀਸ਼ ਸੋਹਲ
ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ	17 ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ 'ਸ਼ਨੇਹੀ'
ਦੋ ਬਾਲ ਕਵਿਤਾਵਾਂ	18 ਨੂਰ ਸੰਤੋਖਪੁਰੀ
ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਵਿਸਾਖੀ	19 ਬਲਜਿੰਦਰ ਮਾਨ
ਗ਼ਜ਼ਲ ਅਤੇ ਗੀਤ	21 ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ 'ਬਿਜਲੀ'
ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਚਾਰ	22 -----
ਪਰੀਸ਼ਦ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ	23 -----

ਇਸ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ, ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਆਦਿਕ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਖੇਤਰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਲਈ ਅਨੀਤਾ ਜੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਨੂਤਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਐਫ-89/12, ਓਖਲਾ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਏਰੀਆ ਫੇਜ਼-1, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ- 110020 ਤੋਂ ਛਪੀ। (ਫੋਨ : 26817055)

ਸੰਪਰਕ ਸੂਤਰ : ਸੰਪਾਦਕ, ਪਾਲਿਕਾ ਸਮਾਚਾਰ (ਦੋ ਮਾਸਿਕ), ਕਮਰਾ ਨੰ: 1209, ਬਾਰੂਵੀਂ ਮੰਜ਼ਿਲ,

ਪਾਲਿਕਾ ਕੇਂਦਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110001

ਫੋਨ : 41501354-70/3209 ਵੈੱਬਸਾਈਟ : www.ndmc.gov.in

ਪਰਿਚੈ ਦੀ ਇਕ ਝਲਕ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਨਿਦੇਸ਼ਕ
(ਜਨ ਸੰਪਰਕ/ਉਪ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਪਾਲਿਕਾ ਸਮਾਚਾਰ)

ਸ੍ਰੀ ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਗੌੜ, ਦਾਨਿਕਸ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਜਨ ਸੰਪਰਕ) ਸ੍ਰੀ ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਜਨਮ 18 ਜਨਵਰੀ, 1959 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਕਾਮਰਸ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ. ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਜਨ-ਸੰਚਾਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੀ.ਏ. ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਪਰਸਨਲ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਐਂਡ ਲੇਬਰ ਵੈਲਫੇਅਰ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਜੀ. ਡਿਪਲੋਮਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੌੜ, ਦਿੱਲੀ, ਅੰਡੇਮਾਨ, ਨਿਕੋਬਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਉਹ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜ ਭਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਰਾਜ ਦਮਨ-ਦੀਵ, ਦਾਦਰਾ ਅਤੇ ਨਗਰ ਹਵੇਲੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ, ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਿਦੇਸ਼ਕ, ਸਮਾਜ ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਨਿਦੇਸ਼ਕ, ਪਰਸਨਲ/ਵਿਜ਼ੀਲੈਂਸ/ਗ੍ਰਹਿ/ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ/ਸਿਹਤ/ਊਰਜਾ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਹੋਟਲ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਐਂਡ ਕੈਟਰਿੰਗ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਰਗੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਸਨਲ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 34 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਤਜਰਬਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਂਤ, ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਕੌਮਲ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਧਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੌੜ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਜਲਦੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਨਿਪਟਾਉਣ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਸ਼ਮਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਦੀ ਅਮਿੱਟ ਛਾਪ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੌੜ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਦੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਕਾਰਜ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਛੂਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਾਉਣ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਵਿਭਿੰਨ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤਰ/ਪਤ੍ਰਿਕਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਜਨਸੰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੌੜ ਨੇ ਸੌਰ-ਊਰਜਾ ਸੰਮੇਲਨ, ਮਿਯਾਮੀ (ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ), ਐਨ.ਜੀ.ਓ. ਫੋਰਮ, ਜਿਨੇਵਾ, ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਵਿਕਾਸ ਸੰਮੇਲਨ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਯੂ.ਕੇ., ਕਨਾਡਾ, ਡੈਨਮਾਰਕ, ਸਵੀਡਨ, ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਦੌਰੇ ਵੀ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

‘ਪਾਲਿਕਾ ਸਮਾਚਾਰ’ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਮੁਖੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੇ ਧਨੀ ਇਸ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਹਾਰਦਿਕ ਅਭਿਨੰਦਨ ਹੈ।

ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜੇ 23 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਆਦਰਸ਼, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ

ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਫਤਿਹ ਕਰ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸਾਮਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛਿਪਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਭੂਗੋਲਕ ਪੱਖੋਂ ਉਹ ਏਨਾ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਚੌਵੀ ਘੰਟੇ ਉਹਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਉੱਤੇ ਸੂਰਜ ਚਮਕਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

1857 ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਹਾਰ ਮਗਰੋਂ ਸਾਹਸਰੀਣ ਹੋਏ ਦੇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਲੱਗਦਾ ਵੀ ਇਉਂ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਸੂਰਜ ਕਦੀ ਛਿਪੇਗਾ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਸ ਵਿੱਚ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਜਾਗ੍ਰੂਤੀ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਜਿਸ ਨੇ ਅਡੋਲ ਅਤੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਦਿਸਦੇ ਇਸ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਬੜੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਾਂ ਵੀ ਵਾਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਗਾਥਾ, ਬਿਨਾਂ-ਸ਼ੱਕ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਗਰਾਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਬੇਮਿਸਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਕਾਂਡ ਹੈ। ਤਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਗਾਥਾ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਜੋ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਹੂ ਵਿੱਚ ਉਂਗਲ ਡੋਬ ਕੇ ਆਪ ਲਿਖੀ। ਇਹ ਹੈ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗਾਥਾ। ਉਹ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਮਿਸਾਲ ਅਤੇ ਮਸ਼ਾਲ ਬਣਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਤੁਰਨ ਲਈ ਅਨੇਕ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ-ਦੀਖਿਆ ਅਤੇ

ਵਪਾਰ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਝੂਠ, ਚਲਾਕੀ ਤੇ ਦਗਾਬਾਜ਼ੀ ਜਿਹਾ ਹਰ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤ ਕੇ ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੁੱਟ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਉੱਤੇ

ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਿਤੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਤਾਂ ਦੇਸਭਗਤ ਪਰਵਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿੰਮਣ-ਜੰਮਣ ਸਮੇਂ ਹੀ ਉਹਦੇ ਲਹੂ ਵਿੱਚ ਘੁਲ ਗਈ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ, ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਜਾਗ੍ਰੂਤ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਸੰਗਰਾਮੀਆ ਮਾਹੌਲ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇੱਥੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਤਾ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਚਾਚਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚਾਚਾ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਤਿੰਨੋਂ 28 ਸਤੰਬਰ 1907 ਨੂੰ ਹੋਏ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚੋਂ ਛੁੱਟ ਕੇ ਆਏ ਸਨ।

ਚਾਚਾ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਤਾਂ 24 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ 1910 ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲੋਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਵਿਰੁੱਧ 1906-07 ਦੀ 'ਪਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਜੱਟਾਂ' ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੋਹਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ, 1909 ਵਿੱਚ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇਸੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਗਲੇ 38 ਸਾਲ ਉਹਨੇ ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕੀ ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰੂਤ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਐਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਸ ਪਰਤਿਆ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, 15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਡਲਹੌਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਘਰ-ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਇਸੇ ਮਾਹੌਲ ਦਾ ਅਸਰ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਘਰ ਆਏ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮੀਏ ਮਹਿਤਾ ਆਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਖੇਡਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ' ਤਾਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਦਮੁਖਾਂ ਬੀਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।' ਉਹ ਕੁੱਲ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਜੱਲਿਆਂ-ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦਾ ਸਾਕਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉੱਥੋਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੀ ਮਿੱਟੀ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਖੂਨਖਾਰੀ ਨੇ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਉਹਦੀ ਨਫਰਤ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ। ਕੋਈ ਸਾਮਰਾਜ-ਵਿਰੋਧੀ ਲਹਿਰ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਉਹ ਅਣਭਿੱਜ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਅਖਬਾਰਾਂ-ਰਸਾਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁਜਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਸਮਝ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਦੀ

ਇਹੋ ਸੋਚ ਉਹਨੂੰ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਉੱਤੇ ਲੈ ਗਈ ਕਿ ਜੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਸਕੇ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਾਈਮਨ-ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਇ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਲਾਠੀ-ਚਾਰਜ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੇਮਜ਼ ਸਕਾਟ ਨੂੰ ਭਰੇ-ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਐਨ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸਾਂਡਰਸ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਭਰਨ ਦਾ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਾਂਡਰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਮਗਰੋਂ ਬਚ ਨਿਕਲੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਟੁਕੇਸ਼ਵਰ ਦੱਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸੈਂਟਰਲ ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਫੋਕੇ ਬੰਬ ਅਤੇ ਪਰਚੇ ਸੁੱਟਣ ਮਗਰੋਂ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਦੋ ਫੋਕੇ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਰਾਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੀਆਂ। 'ਇਨਕਲਾਬ, ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ' ਦੇ ਗੂੰਜਵੇਂ ਨਾਅਰਿਆਂ ਨਾਲ ਉੱਥੇ ਸੁੱਟੇ ਗਏ ਦੁਵਰਕੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ : "ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਾਮਰਾਜ ਢਹਿ ਕੇ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਏ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਬਚੇ ਰਹੇ!"

ਹੁਣ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੈਦ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਤੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼-ਵਿਰੋਧੀ ਰੋਹ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤਣਾ ਸੀ। ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੱਕੀ ਦਰਜਾ, ਭਾਵ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਵਾਲਾ ਦਰਜਾ ਦੁਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕੈਦੀਆਂ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਮੰਗਾਂ ਵਾਸਤੇ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਜਤਿੰਦਰ ਨਾਥ ਦਾਸ 63 ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ 13 ਸਤੰਬਰ 1929 ਨੂੰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਦੇ ਸ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡਾ ਮੁੱਦਾ ਬਣ ਗਈ।

ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਆਦਮੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਆਤਮਾ ਜਾਗ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਆਤਮਾ ਝੰਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ

ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੱਕੀ ਹੋਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।... ਇਹਨਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੀਏ ਕਰੋ, ਇਹ ਸਿਸਟਮ, ਰਾਜ ਕਰਨ ਦਾ ਲਾਅਨਤੀ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਰੋਧ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।"

ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੁੱਖ-ਹੜਤਾਲੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਮਗਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਹਥੇਲੀ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ਰੰਗ ਲਿਆਵੇਗੀ।"

ਕਥਿਤ 'ਲਾਹੌਰ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਕੇਸ' ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ ਅਤੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੂੰ ਫ਼ਾਂਸੀ 24 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਪਰ ਦੇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨੇਮ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉਡਾ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 11 ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ 23 ਮਾਰਚ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਵਜੇ ਹੀ ਫ਼ਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਕੈਦਖਾਨੇ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਕੰਧ ਤੋੜਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ 60 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅਤੇ ਫ਼ੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ 10 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਪਿੰਡ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਕੋਲ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸਸਕਾਰੀਆਂ। ਮੱਚੀਆਂ-ਅਧਮੱਚੀਆਂ ਚਿਤਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੀ ਹੁੰਝ ਕੇ ਸਤਲੁਜ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਢੰਗ-ਤਰੀਕੇ ਕਾਰਨ ਜਾਗਿਆ ਹੋਇਆ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਫ਼ਾਂਸੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਬੁਜ਼ਦਿਲਾਨਾ ਕਰਤੂਤ ਨੇ ਹੋਰ ਭੜਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਜੋ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ ਸੀ, ਉਹ 23 ਸਾਲ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ।

ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਨਵ-ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।" ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਉਹ ਸੱਚਾ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਸੀ ਜੀਹਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਰਣ-ਤੱਤੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ।... ਉਹ ਇਕ ਚੰਗਿਆੜਾ ਸੀ, ਜੋ ਕੁਛ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਲਾਟ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਹਰ ਥਾਂ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਪਿਛਾੜਦਿਆਂ ਦੇਸ ਦੇ ਇਕ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਤੱਕ ਭਾਂਬੜ ਬਣ ਕੇ ਫੈਲ ਗਿਆ!" ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਦੇਸ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਫ਼ਾਂਸੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ

ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਵਿਲੀਅਮਸਨ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਭੇਜੀ : “ਉਹਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸ਼ਹਿਰ-ਸ਼ਹਿਰ, ਨਗਰ-ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।” ਇਸ ਗੋਰੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰਤਾ ਤਾਂ ਵਧਦੀ ਹੀ ਜਾਣੀ ਸੀ।

ਦੇਸ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ, ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਤਾਂ ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਉਹਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਚੇਤੇ ਹੈ ਕਿ 1947 ਵਿੱਚ ਦੇਸ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹੇਠਲੇ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਛ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਭਾਗ ਅਜੇ ਵੀ ਫ਼ਰਾਂਸੀਸੀ ਅਤੇ ਪੁਰਤਗਾਲੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਗੋਆ ਤੋਂ ਪੁਰਤਗਾਲੀਆਂ ਦਾ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪੁਰ-ਅਮਨ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਇਕ ਜੱਥੇ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਥੀ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਈਸਤੂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਉਸ ਜੱਥੇ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮ ਗੋਆ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਹੱਦ ਲੰਘ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਝੰਡਾ ਗੱਡਣਾ ਸੀ। ਪੁਰਤਗਾਲੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਗੋਲੀਆਂ ਹੱਦ ਲੰਘਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ

ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਖਲੋਤੇ ਜੱਥੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁਰ ਪੰਜਾਬੋਂ ਆਇਆ ਦੇਖ ਕੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਅੱਗੇ ਯਕੀਨਨ ਵਰ੍ਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਿੱਕ ਡਾਹੁਣ ਲਈ ਏਨੀ ਦੂਰੋਂ ਇੱਥੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਤੁਹਾਡੀ ਅਜਿਹੀ ਕਿਹੜੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ?” ਉਹਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, “ਅਸੀਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।” ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਏਡੀ ਹੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ।

ਉਹਦੀ ਕਰਨੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਿਆਂ ਅਨੇਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਗੀਤਾਂ, ਨਾਟਕਾਂ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫਿਲਮਾਂ ਵੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। 2008 ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿੱਚ ਉਹਦਾ 18 ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ ਕਾਂਸੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਦੇ ਬੁੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਉਹਦਾ ਤੇ ਦੱਤ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਸਜਾਏ ਗਏ।

ਐਨ.ਡੀ.-50, ਪੀਤਮਪੁਰਾ,
ਦਿੱਲੀ-100034

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਸਮਾਚਾਰ ਸਬੰਧੀ ਵੇਰਵਾ

ਫਾਰਮ IV

1. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਥਾਨ	: ਹਿੰਦੀ ਵਿਭਾਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ,
	: ਪਾਲਿਕਾ ਕੇਂਦਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110001
2. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮਾਂ	: ਦੋ ਮਾਸਿਕ
3. ਮੁਦ੍ਰਕ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਤੇ ਸੰਪਾਦਕ	: ਅਨੀਤਾ ਜੋਸ਼ੀ
4. ਕੌਮੀਅਤ	: ਭਾਰਤੀ
5. ਪਤਾ	: ਹਿੰਦੀ ਵਿਭਾਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ, ਪਾਲਿਕਾ ਕੇਂਦਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110001
6. ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਪਤੇ ਜੋ ਪੱਤਰਕਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਪੂੰਜੀ ਦੇ ਇਕ ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇ ਸਾਂਝੀਦਾਰ ਜਾਂ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਹਨ।	: ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ, ਪਾਲਿਕਾ ਕੇਂਦਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110001

ਮੈਂ, ਅਨੀਤਾ ਜੋਸ਼ੀ, ਐਲਾਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਵੇਰਵਾ ਸਹੀ ਹੈ।

(ਸਹੀ) ਅਨੀਤਾ ਜੋਸ਼ੀ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸੰਪਾਦਕ

ਹੋਲੀ ਦੇ ਰੰਗ

-- ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ 'ਦੀਪਕ'

ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਦੀ ਪਿਚਕਾਰੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਭਰ ਕੇ ਰੰਗ ਹਜ਼ਾਰ ।
ਜਗ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੰਡਣ ਆਇਆ ਹੋਲੀ ਦਾ ਤਹਿਵਾਰ ।

ਚਿਮਟੇ ਛੈਣੇ ਢੋਲ ਵਜਾਂਦੀ ਖੇਡਣ ਦੇ ਲਈ ਹੋਲੀ ।
ਰੰਗ ਗੁਲਾਲ ਉਡਾਂਦੀ ਆ ਗਈ ਉਹ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਟੋਲੀ ।

ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੇ ਪਾ ਗਲਵੱਕੜੀ ਮਿਲਦੇ ਸੱਜਣ ਯਾਰ ।
ਜਗ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੰਡਣ ਆਇਆ ਹੋਲੀ ਦਾ ਤਹਿਵਾਰ ।

ਕਿਸੇ ਦਿਓਰ ਨੇ ਵਿੱਚ ਪਿਚਕਾਰੀ ਭਰਿਆ ਰੰਗ ਗੁਲਾਬੀ ।
ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤੋੜੀ ਰੰਗ ਦਿੱਤੀ ਏ ਭਾਬੀ ।

ਹਾਸੇ ਤੇ ਮੁਸਕਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਖਿੜ ਗਈ ਏ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ।
ਜਗ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੰਡਣ ਆਇਆ ਹੋਲੀ ਦਾ ਤਹਿਵਾਰ ।

ਸੰਗ ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਰ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਥਾਲੀ ।
ਜੀਜੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਰੰਗਣ ਦੇ ਲਈ ਆ ਨਿਕਲੀ ਏ ਸਾਲੀ ।

ਰੰਗਾ ਵਿੱਚੋਂ ਝਲਕਾਂ ਮਾਰੇ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਪਿਆਰ ।
ਜਗ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੰਡਣ ਆਇਆ ਹੋਲੀ ਦਾ ਤਹਿਵਾਰ ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜਹੇ ਦੇਸ਼ ਦੁਲਾਰੇ ਖੂਨ ਦੀ ਹੋਲੀ ਖੇਲੇ ।
ਅੱਜ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੜੀਆਂ ਉੱਤੇ ਲੱਗਦੇ ਪਏ ਨੇ ਮੇਲੇ ।

'ਦੀਪਕ' ਬੰਨ੍ਹ ਕਤਾਰਾਂ ਲੋਕੀਂ ਪਏ ਚੜ੍ਹਾਂਦੇ ਹਾਰ ।
ਜਗ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੰਡਣ ਆਇਆ ਹੋਲੀ ਦਾ ਤਹਿਵਾਰ ।

-੦-

ਗੀਤ

ਜਸ਼ਨ ਵਸਾਖੀ ਦਾ

ਕੋਰਸ : ਜੱਟੀਆਂ ਮੇਲਾ ਵੇਖਣ ਆਈਆਂ
ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਅੱਖਾਂ ਨਸ਼ਿਆਈਆਂ
ਆਹਾ---ਜਸ਼ਨ ਵਸਾਖੀ ਦਾ
ਸ਼ਾਵਾ---ਜਸ਼ਨ ਵਸਾਖੀ ਦਾ

ਰੂਪ ਦੀਆਂ ਅੱਜ ਲਾਟਾਂ ਬਲੀਆਂ
ਰਲ ਮਿਲ ਜੱਟੀਆਂ ਮੇਲੇ ਚਲੀਆਂ
ਆਹਾ---ਜਸ਼ਨ ਵਸਾਖੀ ਦਾ
ਸ਼ਾਵਾ---ਮੇਲਾ ਅੱਜ ਵਸਾਖੀ ਦਾ

ਛਮ ਛਮ ਪੈਰੀਂ ਕਰਨ ਝਾਂਜਰਾਂ ਬਾਂਹਵਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਚੂੜੇ
ਅੱਜ ਜਵਾਨੀ ਪਾ ਕੇ ਫਿਰਦੀ ਰੂਪ ਦੇ ਤਾਈਂ ਪੰਝੂੜੇ ।
ਅੱਲ੍ਹੜ ਕੁੜੀਆਂ ਪਾਵਣ ਗਿੱਧਾ,
ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਅੱਜ ਬਾਂਹਵਾਂ ਖਲੀਆਂ
ਰਲ ਮਿਲ ਜੱਟੀਆਂ ਮੇਲੇ ਚਲੀਆਂ

ਵਾਂਗ ਮੋਤੀਆਂ ਲਿਸਕਣ ਸਿੱਟੇ ਕਣਕਾਂ ਛੱਡੀ ਲਾਲੀ
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾਲ ਹਾਣੀਆਂ ਪਾਂਦੇ ਭੰਗੜਾ ਹਾਲੀ
ਡਾਂਗਾਂ ਤੇ ਇੰਜ ਲਿਸਕਣ ਸੈਮਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਮਕਈ ਦੀਆਂ ਛੱਲੀਆਂ
ਰਲ ਮਿਲ ਜੱਟੀਆਂ ਮੇਲੇ ਚਲੀਆਂ
ਸ਼ਾਵਾ---ਜਸ਼ਨ ਵਸਾਖੀ ਦਾ

ਸੋਨੇ ਰੰਗੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਲੈਂਦੇ ਖੇਤ ਹੁਲਾਰੇ
ਸਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅੱਜ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਦਿਸਣ ਪਏ ਨਜ਼ਾਰੇ ।
ਵੱਜਦੇ ਨੇ ਪਏ ਢੋਲ ਢਮੱਕੇ, ਬਲਦਾਂ ਦੇ ਗਲ ਟੱਲੀਆਂ
ਰਲ ਮਿਲ ਜੱਟੀਆਂ ਮੇਲੇ ਚਲੀਆਂ
ਸ਼ਾਵਾ---ਜਸ਼ਨ ਵਸਾਖੀ ਦਾ
ਆਹਾ---ਮੇਲਾ ਅੱਜ ਵਸਾਖੀ ਦਾ

ਹੋਣ ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ ਪਿੜ ਵਿੱਚ 'ਦੀਪਕ' ਖੇਡਾਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ
ਗੀਤ ਬੋਲੀਆਂ ਛਿੜੇ ਲਗੋਜੇ ਅੱਜ ਵੰਝਲੀ ਦੀਆਂ ਹੇਕਾਂ ।
ਗਾਉਣ ਪੰਜਾਬੀ ਟੌਪੇ ਮਾਹੀਏ, ਬੋਲ ਜਿਵੇਂ ਮਿਸਰੀ ਦੀਆਂ ਡਲੀਆਂ ।
ਸ਼ਾਵਾ---ਜਸ਼ਨ ਵਸਾਖੀ ਦਾ
ਆਹਾ---ਮੇਲਾ ਵਸਾਖੀ ਦਾ

G-8, ਸੁਭ ਐਨਕਲੇਵ, ਪਲਾਟ, H4/5,
ਪੀਤਮਪੁਰਾ, ਦਿੱਲੀ-110034

ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ

-- ਬਲਵਿੰਦਰ 'ਬਾਲਮ'

ਆਓ ਮੇਰੇ ਯਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।
ਛੱਡ ਦੇਵੋ ਤਕਰਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।

ਅੰਬਰੋਂ ਕੋਈ ਪੀਂਘ ਹੈ ਉੱਤਰੀ ਸਤਰੰਗੀ, ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਹੈ ।
ਸਾਂਝਾ ਵਾਲੇ ਰੰਗ ਸਜਾਉ ਘਰ-ਘਰ ਵਿੱਚ, ਵੱਡੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪਿਆਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।

ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਰੰਗ ਬਣੇ ਨੇ ਅਭਿਵਾਦਨ, ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।
ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਪੂਰੇ ਨੇ ਇਕਰਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।

ਆਏ ਪੁੱਤ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਘਰ, ਖੇਡਣ ਲਈ ਤਿਉਹਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।
ਸੁੱਟਣ ਦੇਵੋ ਰੰਗ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਪੁਰ ਅੰਦਰ, ਨਾ ਕਰਿਉ ਇਨਕਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।

ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗੀ, ਸਰਹੱਦ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।
ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਖੀਆਂ ਨਾਲ, ਭਿੱਜ ਗਈ ਮੁਟਿਆਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।

ਨਾ ਸਰਦੀ ਨਾ ਗਰਮੀ ਰੁੱਤ ਸੁਹਾਣੀ ਏ, ਹੋਲੀ ਹੈ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।
ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ, ਮੌਜਾਂ ਤੇ ਪਿਚਕਾਰੀਆਂ, ਖਿੜਿਆ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।

ਓਏ ਜੱਗੂ, ਮੀਤੇ, ਜੀਤੇ ਤੂੰ ਵੀ ਸੁਣ, ਸੁਸਤੀ ਨੂੰ ਉਤਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।
ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁਹਣੇ ਜਚਦੇ ਨੇ, ਟੋਪੀ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।
ਸੁਭ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮੁਬਾਰਕ ਬਣਿਆਂ ਏ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।

ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਿਲਕਾਰੀ ਹਾਸਾ ਬਾਪੂ ਦਾ, ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਬੌਛਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।
ਬੇਬੇ ਪਾਪਾ ਖੇਡਣ ਪੋਤੇ-ਪੋਤੀਆਂ ਨਾਲ, ਜੰਨਤ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।

ਮੁੱਦਤ ਪਿੱਛੋਂ 'ਬਾਲਮ' ਤੇਰੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੀ, ਫੁੱਟ ਪਈ ਕਚਨਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।
ਆਓ ਮੇਰੇ ਯਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ । ਛੱਡ ਦੇਵੋ ਤਕਰਾਰ ਕਿ ਹੋਲੀ ਆਈ ਹੈ ।

ਓਂਕਾਰ ਨਗਰ, ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ (ਪੰਜਾਬ)

ਹਿੰਦੀ ਕਹਾਣੀ

ਅਣਛੋਰੇ ਪਲ

ਮੂਲ : ਵੀਨਾ ਭਾਟੀਆ
ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ : ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਸ਼ਟ

ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦਾ ਫ਼ੋਨ ਸੁਣ ਕੇ, ਮੇਰਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੰਬ ਜਿਹੀ ਗਈ।

“ਹੈਲੋ! ਮੈਂ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆ ਸਕਦੇ ਹੋ?”

ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਹਿ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਜਹੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਇੰਜ ਕਰਨਾ, ਪਰਸੋਂ ਆ ਜਾਣਾ। ਪਰਸੋਂ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਫਰੀ ਹਾਂ।”

“ਠੀਕ ਹੈ।” ਮੈਂ ਬੱਸ ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਨਾਂਹ ਕਰਨ ਦਾ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉੱਠਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਬੜੇ ਹੀ ਮਾਣ ਨਾਲ ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਵਾਲ ਉੱਠੇ। ਕਿਉਂ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨੇ? ਉਮਰ ਦੇ ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਈ?

ਧੜਕਦੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਕੇਬਿਨ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਤੱਕਣੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਈ ਕਿ ਉਮਰ ਨੇ ਉਸ ਤੇ ਆਪਣੀ ਛਾਪ ਛੱਡੀ ਹੈ। ਵਾਲ ਕਾਫੀ ਸਫੈਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਕਾਫੀ ਤਾਂ ਉੱਡ ਹੀ ਗਏ ਸਨ। ਮੋਟਾਪਾ ਵੀ ਵਧ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ।

“ਹਾਂ, ਬੈਠੋ। ਮੈਂ ਬੱਸ ਥੋੜ੍ਹਾ...” ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਹਟਾ ਕੇ ਕੁਝ ਛਿਣ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ, ਅਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਅੰਤ ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਹ ਆਦਮੀ ਉਸ ਦੇ ਕੇਬਿਨ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਮੈਂ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਉੱਠ ਕੇ, ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬਹਿ ਗਈ।

“ਕਿਵੇਂ ਹੋ?” ਗੱਲ ਉਹਨੇ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ।

“ਬੱਸ ਠੀਕ ਹਾਂ।” ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਮੇਰਾ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹਾ ਉੱਤਰ।

“ਹੂੰ।” ਉਹਨੇ ਹੁਣ ਗਹਿਰੀਆਂ ਨਿਗਾਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵੱਲ

ਵੇਖਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਲਿਆ। “ਕਦੇ-ਕਦੇ ਫ਼ੋਨ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੋ।”

ਮੈਂ ਹੜਬੜਾ ਕੇ ਸਫਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀ, “ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਹਾਂ -- ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਕਦੇ ਫ਼ੋਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਨੌ ਰਪਲਾਈ ਅਤੇ...”

“ਹੂੰ।” ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਦੇ ਵਜੂਦ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਸ਼ਾਇਦ। ਮੈਂ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਵਾਚਕ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਸੀ ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ “ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਬੁਲਾਇਆ?”

“ਸੱਚ ਦੱਸਾਂ। ਕਈ ਵਾਰ ਤੈਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ, ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਅਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਇੱਛਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਦੋਸ਼ੀ ਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ।” ਮੈਂ ਚੁੱਪਚਾਪ ਸੁਣਦੀ ਰਹੀ। ਹੋਰ ਕਹਿੰਦੀ ਵੀ ਕੀ?

“ਪਰ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰੋ। ਫ਼ੋਨ ਤੇ। ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਨਾ।” ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਸੋਚ ਕੇ -- ਏਨੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਉਹਦੇ ਸਾਰੇ ਖਤ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਫੂਕ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। “ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਨਸਾਨ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਪਿਆਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ। ਤੇਰੇ ਮਗਰੋਂ ਕਈ ਔਰਤਾਂ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਪਰ ਉਹ ਸਭ ਔਰਤਾਂ ਹੀ ਸਨ, ਲੜਕੀ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਤੂੰ ਹੀ ਸੀ।” ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ।

“ਸਿਰਫ ਤੂੰ।” ਫਰਕ ਸਮਝ ਰਹੀ ਏਂ ਨਾ?”

“ਹਾਂ” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ।

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਾ ਪਾ ਸਕਿਆ, ਉਮਰ ਭਰ ਭਟਕਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਸੁਣਦੀ ਰਹੀ।

“ਜਦੋਂ ਵੀ ਵਿਹਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਘੋਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਚਾਹ ਪੀਏਂਗੀ?”

ਮੈਂ ‘ਹਾਂ’ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ‘ਨਾ’ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਬੇਕਾਰ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ।

“ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਹੜੇ ਸੰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਕੋਈ ਵਿਆਹ ਸੀ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ। ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਹ ਇਕੋ ਗੀਤ ਵੱਜਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ...”

ਕਮਾਲ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਗੀਤ ਵੀ ਯਾਦ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

“ਚਿੱਠੀ ਫੜਾ ਗਈ ਸੀ ਮੈਨੂੰ...”

“ਝੱਲੀ।” ਮੈਂ ਹੱਸ ਕੇ ਝੱਲੀ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਹੱਸ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮੈਨੂੰ ਝੱਲੀ ਹੀ ਆਖਦਾ ਸੀ।

“ਤਾਂ ਕੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾਰ ਹੋ ਗਈ ਆਂ?” ਉਹਨੇ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਡੂੰਘਾ ਜਿਹਾ ਸਾਹ ਛੱਡਿਆ ਬੱਸ। ਇੰਜ ਜਾਪਿਆ, ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਕੱਟ ਕੇ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਮੈਂ।

ਇਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਚਾਹ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਕੁਝ ਪਲ ਚੁੱਪਚਾਪ ਹੀ ਬੀਤ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਚੁੱਪਚਾਪ ਹੀ ਚਾਹ ਪੀਂਦੇ ਰਹੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹੋਣ। ਚਾਹ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉੱਠ ਖੜੀ ਹੋਈ।

“ਬੈਠ ਨਾ, ਜਲਦੀ ਵੀ ਕੀ ਹੈ?”

“ਨਹੀਂ ਬੱਸ। ਹੁਣ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਪਿਆ ਹੈ।”

ਕੇਬਿਨ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੈਂ ਘੁੰਮ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ। ਤੇਜ਼-ਤੇਜ਼ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ। ਸ਼ਾਇਦ ਉੱਖੜੇ-ਉੱਖੜੇ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ ਲਿਫਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਚੌਂਕ ਪਈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਕੁਝ ਬੋਲਦੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਫਟ ਆ ਗਈ। ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਕਦਮ ਵਧਾਇਆ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨੇ ਵੀ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਲਿਫਟ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਾਂ। ਤੀਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਧੜਕਣਾਂ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਛੋਹਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤੀਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਸਾਡੀ ਆਖਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ ਸੀ ਓਦੋਂ ਹੀ ਨਾਲ ਦੀ ਕੁਰਸੀ

ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ, “ਕੀ ਕਦੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਹੈ?” ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਉਂਗਲੀ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਇਕ ਇੰਚ ਦੀ ਦੂਰੀ ‘ਤੇ ਸੀ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਵਿਦਾਇਗੀ ਲੈਣ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਵਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਸਾਡੀ ਜਾਤੀ ਇਕ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਧਰਮ। ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸਮਾਜ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੀ।

ਪਰ ਅੱਜ! ਅੱਜ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਲਿਫਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਾਹ ਵੀ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ। ਥੱਲੇ ਹੀ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਅਚਾਨਕ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਉਹਦਾ ਇਕ ਹੱਥ ਉੱਠ ਰਿਹਾ ਹੈ -- ‘ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ?’ ਅਜੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਫੇਰਿਆ। ਮੈਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਉਸ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਸਨੇਹ ਸੀ। ਢੇਰ ਸਾਰਾ ਸਨੇਹ। ਏਨੇ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਅਚਾਨਕ ਸਨੇਹ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲ ਗਿਆ? ਮੇਰਾ ਪੂਰਾ ਵਜੂਦ ਪਿਘਲਣ ਲੱਗਿਆ। ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਭਿੱਜ ਗਈ, ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਅਟਕ ਗਏ। ਉਸ ਹੀ ਪਲ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਬੱਚੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹਾ ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਜੋ ਕਦੇ ਪੰਦਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਛੋਟਾ ਮੁੰਡਾ ਸੀ -- ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਨੇਹ-ਮਈ ਛੋਹ। ਅਤੇ ਉਸ ਛੋਹ ਨੇ ਏਨੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਖਾਈ ਨੂੰ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ -- ਉਹਨੇ ਬੜੀ ਖੂਬੀ ਨਾਲ ਏਨੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹੀ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖੀ ਸੀ -- “ਕੀ ਕਦੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਹੈ?”

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਘਰ : ਘੱਗਾ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ-147102
ਪੰਜਾਬ

ਲੇਖਕਾਂ/ਪਾਠਕਾਂ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਤੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਜਲਦੀ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ।

-- ਸੰਪਾਦਕ

ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ/ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ ਨਾਰੰਗ

i. ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੋਕ

ਮੈਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ
ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਨੇ
ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੋਕ ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦੁਆਵਾਂ
ਨਿੱਤ ਮੈਂ ਮੰਗੀਆਂ ਸੀ
ਨਸ਼ਤਰ ਸੀਨੇ ਚਲਾ
ਰਹੇ ਨੇ ਉਹ ਲੋਕ ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰਾ
ਹਮਰਾਜ਼ ਸਮਝਦੀ ਸੀ
ਹਰ ਗਲੀ ਨੁੱਕਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ
ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਨੇ ਉਹ ਲੋਕ ।
ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਗਲੀ
ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਕਿਧਰ
ਹਰ ਕੂਚੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਨੇ
ਮੇਰੇ ਇਹੋ ਹੀ ਲੋਕ ।
ਦਰ ਤੇਰੇ ਆਉਣਾ ਵੀ
ਅੱਜ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋਇਆ
ਨੰਗੀ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਫੜੀ
ਖੜੇ ਨੇ ਇਹ ਲੋਕ ।
ਖੁਦਾਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ
ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ ਦੇਹ
ਹਨੇਰੇ ਬੜੇ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਨੇ
ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੋਕ ।
ਬਰਬਾਦੀਆਂ ਹਨੇਰਿਆਂ 'ਚ
ਕੋਈ ਮਸ਼ਾਲ ਜਲਾ
ਹਨੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬੜੇ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਨੇ
ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੋਕ
ਮੈਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਨੇ
ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੋਕ ।

ii. ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ

ਹੇ ਰੱਬਾ
ਤੂੰ ਸਜਾਈ ਸੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ

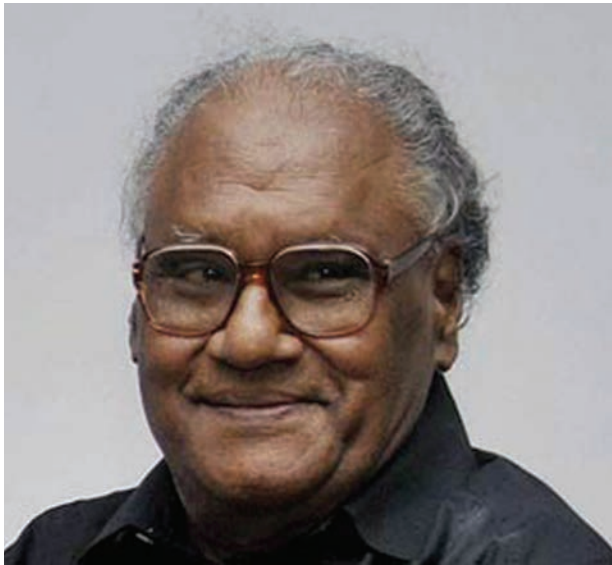
ਮਉਲੀ ਸੀ ਬਨਸਪਤੀ
ਖਿੜਖਿੜਾਏ ਸੀ ਫੁੱਲ
ਸੂਰਜ ਵੰਡਦਾ ਰੋਸ਼ਨੀ
ਚੰਨ ਠੰਡੀ ਸੀਤ ਚਾਨਣੀ
ਤੂੰ ਵੰਡਿਆ ਪਾਣੀ
ਵੰਡੀ ਸੀ ਸੁਖਦਾਈ ਪੌਣ
ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰ ।
ਤੇਰੇ ਬਣਾਏ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਮਨੁੱਖ
ਭੁੱਲ ਗਏ ਤੇਰੀ ਏਕਤਾ
ਤੇਰੀ ਬਰਾਬਰੀ
ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ
ਰਾਮ ਤੇ ਰਹੀਮ ਦੇ ਫੇਰ ਵਿੱਚ
ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ
ਮੰਦਿਰ ਤੇ
ਮਸਜਿਦ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ।
ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਇਹ ਧਰਤ
ਤੇਰੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ
ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਨੇ ਫਰਕ
ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ ਤੇਰੇ ਨਿਰਫਲ ਪਾਣੀ ।
ਪਹੁੰਚ ਭਾਵੇਂ ਕਰ ਲਈ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੀਕਰ
ਪਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਵਿੱਚ
ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਕੋਈ ਵੀ ਫਰਕ ।
ਗ਼ਰਕ ਹੋ ਰਿਹੈ ਹਰ ਫ਼ਰਕ ਵਿੱਚ ।
ਵਰਕਾ ਵਰਕਾ ਹੋ ਰਿਹੈ
ਖੌਰ ਰਿਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ
ਖੌਰੂ ਪਾ ਰਿਹੈ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਾੜ ਵਿੱਚ ।
ਇਹਨੂੰ ਰਾਹੇ ਪਾ
ਇਹਦੀ ਰਾਹ ਰੁਸ਼ਨਾ
ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿਖਾ
ਸਹੀ ਕੋਈ ਚਿਣਗ
ਇਹਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿੱਚ ਜਗਾ ।

ਹਾਊਸ ਨੰਬਰ 1114, ਸੈਕਟਰ-46,
ਗੁੜਗਾਉਂ-122003 ਹਰਿਆਣਾ

ਲੇਖ

ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਵਿਗਿਆਨੀ -- ਸੀ.ਐੱਨ.ਆਰ. ਰਾਓ

ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧੀਰ

ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਿਵਲੀਅਨ ਸਨਮਾਨ ਹੈ। ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਨਵੰਬਰ, 2013 ਨੂੰ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਗਿਆਨੀ ਚਿੰਤਾਮਨੀ ਨਾਗੋਸ਼ ਰਾਮਾਚੰਦਰ ਰਾਓ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ। ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚੌਥਾ ਬੰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰਾਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ. ਵੀ. ਰਮਨ, ਵਿਸ਼ਵੇਸਵਰੱਈਆ ਤੇ ਏ.ਪੀ.ਜੇ. ਅਬਦੁਲ ਕਲਾਮ ਇਸ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਭਾਗੀਦਾਰ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਰਮਨ ਸਾਡਾ ਨੌਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵੇਸਵਰੱਈਆ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭੁੱਲਿਆ-ਵਿਸਰਿਆ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਅਤੇ ਕਲਾਮ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਤੇ ਐਟਮੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਗਿਆਨੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ। ਰਾਓ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਆਮ ਆਦਮੀ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਜਾਣਦਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਸੀ.ਵੀ. ਰਮਨ ਨੂੰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੌਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਿਜੇਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਾਮ ਨੂੰ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਐਟਮੀ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਣਨ ਕਰਕੇ। ਵਿਸ਼ਵੇਸਵਰੱਈਆ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਰਮਨ ਤੇ ਕਲਾਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਦਾ ਸਭ

ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਓ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਤੀਹ ਜੂਨ, 1934 ਨੂੰ ਬੰਗਲੌਰ ਦੇ ਇਕ ਕੰਨੜ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਇਸ ਵਿਗਿਆਨੀ ਦਾ। ਪਿਤਾ ਹਨੁਮੰਥ ਨਾਗੋਸ਼ ਰਾਓ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਨਾਗੀਮਾ। ਨਾਮ ਚਿੰਤਾਮਨੀ ਨਾਗੋਸ਼ ਰਾਮਾਚੰਦਰ ਰਾਓ। ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਬੱਚਾ ਸੀ ਚਿੰਤਾਮਨੀ। ਮਾਂ ਨੇ ਲਾਡਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆ ਤੇ ਪੰਜ-ਛੇ ਸਾਲ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਂਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਛੇ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਕੂਲ ਭੇਜਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪ ਇਸੇ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਕੂਲ ਵੇਖਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੰਤਾਮਨੀ ਵੀ 1940 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਕੂਲ ਗਿਆ। ਆਚਾਰੀਆ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਾਸਵਨਗੁਡੀ ਕਸਬੇ ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। 1947 ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਵਿੱਚ ਦਸਵੀਂ ਕੀਤੀ। ਬੀ.ਐੱਸ-ਸੀ. ਲਈ ਉਹ ਸੈਂਟਰਲ ਕਾਲਜ ਬੰਗਲੌਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਸੂਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ 1951 ਵਿੱਚ ਬੀ.ਐੱਸ-ਸੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਲਈ। ਐਮ.ਐੱਸ-ਸੀ. ਉਸ ਨੇ ਬਨਾਰਸ ਹਿੰਦੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ 1953 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ।

ਪੀ.ਐੱਚ.ਡੀ. ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਈ.ਆਈ.ਟੀ. ਖੜਗਪੁਰ ਤੋਂ ਵਜ਼ੀਫਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਖੜਗਪੁਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਅਕਾਦਮਿਕ ਯੋਗਤਾ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨੂੰ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਡਾਕਟਰੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਚਿੰਤਾਮਨੀ ਨੇ ਪਰਤੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੁਣੀ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਚੌਵੀ ਸਾਲ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਹੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਪਰਤੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਡਾਕਟਰੇਟ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਪਰਤ ਕੇ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਸਾਇੰਸ ਵਿੱਚ 1959 ਵਿੱਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਅਧਿਆਪਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅਧਿਐਨ ਅਧਿਆਪਨ ਤੇ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਚਿੰਤਾਮਨੀ ਨਾਗੋਸ਼ ਰਾਮਾਚੰਦਰ ਰਾਓ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਪਹਿਲਾ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਐਮ.ਐੱਸ-ਸੀ. ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਿੱਛੋਂ 1954 ਵਿੱਚ

ਆਗਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਰਿਸਰਚ ਜਨਰਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੰਗਲੌਰ ਦੇ ਖੋਜ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋ. ਰਾਓ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਨ ਤੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨਪੁਰ ਦੇ ਆਈ.ਆਈ. ਟੀ. ਵਿੱਚ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਦੇ ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਭਾਵ 1976 ਤੱਕ ਉਹ ਕਾਨਪੁਰ ਰਿਹਾ ਅਤੇ 1976 ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਸਾਇੰਸ ਵਿੱਚ ਬੰਗਲੌਰ ਪਰਤ ਆਇਆ। ਇੱਥੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਲਿਡ ਸਟੇਟ ਤੇ ਸਟਰੱਕਚਰਲ ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਦੀ ਯੂਨਿਟ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਖੋਜ ਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਕਰਦਾ ਉਹ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 1984 ਵਿੱਚ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਸਾਇੰਸ ਦਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਦਸ ਸਾਲ ਉਹ ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਕਦੇ ਸੀ.ਵੀ. ਰਮਨ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਬੰਗਲੌਰ ਵਿੱਚ ਰਾਓ ਨੇ ਸਾਲਿਡ ਸਟੇਟ ਤੇ ਮੈਟੀਰੀਅਲ ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ ਟਰਾਂਜ਼ੀਸ਼ਨ ਮੈਟਲਜ਼। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਆਕਸਾਈਡ ਬਣਾਉਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ, ਧਾਤਾਂ ਤੋਂ ਇਨਸੂਲੇਟਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਰਹੱਸ, ਸੁਪਰ-ਕੰਡਕਟਿਵਟੀ, ਹਾਈ ਬਰਿਡ ਪਦਾਰਥ, ਨੈਨੋ ਮੈਟੀਰੀਅਲ, ਨੈਨੋ-ਟਿਊਬਾਂ ਤੇ ਗਰਾਫੀਨ ਉੱਤੇ ਉਸ ਨੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਲਿਖੇ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਹ ਡੇਢ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਤਾਲੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕਈ ਵਾਰ ਨੋਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਲਈ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਹੇਗਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਉਹ ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਿਰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦੇਵੇ।

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਮਸ਼ੂਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 1961 ਵਿੱਚ ਡੀ.ਐੱਸ-ਸੀ. ਦਿੱਤੀ। ਇਸੇ ਵਰ੍ਹੇ (1961) ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਇਲ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦਾ ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਮੈਂਬਰ ਮਿਲਿਆ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਫੈਰਾਡੇ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੇ 1967 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋ. ਰਾਓ ਨੂੰ ਮਾਰਲ ਮੈਂਬਰ ਦਿੱਤਾ। 1968 ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਭਟਨਾਗਰ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲਿਆ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1974 ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਅਤੇ ਫਿਰ 1985 ਵਿੱਚ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। 1985 ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਾਓ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸ ਨੇ 1989 ਤੱਕ ਨਿਭਾਈ। ਲੰਬੇ ਵਕਫੇ ਓਪਰੰਤ

2005 ਤੋਂ ਉਹ ਮੁੜ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚੇਅਰਮੈਨੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਠ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਡਾਕਟਰੇਟ ਦੀ ਆਨਰੇਰੀ ਡਿਗਰੀ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਨ 2000 ਵਿੱਚ ਰਾਇਲ ਸੋਸਾਇਟੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹਫਸ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪਰਡੂ, ਅਕਾਸਫੋਰਡ, ਕੈਂਬਰਿਜ ਤੇ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਦੀਆਂ ਕਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦਾ ਉਹ ਵਿਜ਼ਿਟਿੰਗ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੈ। 2005 ਵਿੱਚ ਫਿਊਚਰ ਟਾਈਮ ਡਾਈਮੈਨਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਟੀਰੀਅਲਜ਼ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਦੁਤੀ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਲਈ ਡੈਨ ਡੇਵਿਡ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਯੂਨੈਸਕੋ ਉਸ ਨੂੰ ਐਲਬਰਟ ਆਈਨਸਟਾਈਨ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਹੈ, ਇੰਡੀਆ ਸਾਇੰਸ ਅਵਾਰਡ। ਇਸ ਅਵਾਰਡ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵਿਜੇਤਾ ਪ੍ਰੋ. ਸੀ.ਐੱਨ.ਆਰ. ਰਾਓ ਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਰਾਓ ਅੱਜ ਅੱਸੀ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨੀ, ਖੋਜੀ, ਵਿਗਿਆਨਕ, ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਨੀਤੀ ਘਾੜੇ ਤੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵਜੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਗਰਮ ਹੈ। ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਣੀਆਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਅੱਜ ਉਹ ਨੈਸ਼ਨਲ ਰਿਸਰਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੈ। ਲੀਨਸ ਪਾਲਿੰਗ ਰਿਸਰਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੈ। ਬੰਗਲੌਰ ਦੇ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਐਡਵਾਂਸਡ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਰਿਸਰਚ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਕੌਂਸਿਲ ਦਾ ਮੁਖੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਫਲ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਵਨ ਜੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ 1960 ਵਿੱਚ ਇੰਦੂਮਤੀ ਰਾਓ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਦੋ ਬੱਚੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ। ਬੇਟਾ ਸੰਜੇ ਅਤੇ ਬੇਟੀ ਸੁਚਿੱਤਰਾ।

ਸੀ.ਐੱਨ.ਆਰ. ਰਾਓ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਗਾਹਿਰੀ ਕਰੇ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹਿੱਸਾ ਖਰਚੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਇਹ ਖਰਚ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਬੱਸ ਪੌਣਾ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠ ਹੋਵੇਗਾ। ਚੀਨ ਲਗਪਗ ਪੌਣੇ ਦੋ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠ ਖਰਚ ਰਿਹੈ ਅਤੇ ਬਰਾਜ਼ੀਲ ਸਵਾ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠ।

ਹਾਊਸ ਨੰਬਰ-2,, ਸਟਰੀਟ ਨੰਬਰ 9,
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਗਰ, ਪਟਿਆਲਾ, ਪੰਜਾਬ।

ਦੋ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ

ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ 'ਰਫ਼ੀਕ'

1.

ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਪਰ ਜਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਫਿਰ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੌਂਸਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਸੱਚ ਦੀ ਤਾਕਤ ਧੁਰੋਂ ਅੰਗਸੰਗ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਯਾਰ,
ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਕੀ ਕਦੇ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ ਨਸੀਬਾਂ 'ਚ ਮੇਰੇ,
ਮਰਹਲੇ ਹੀ ਮਰਹਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਮਨ ਦਾ ਸਾਗਰ ਨਾ ਜਾਣੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣਾ, ਕੀ ਕਰਾਂ,
ਵਲਵਲੇ ਹੀ ਵਲਵਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਸੱਚ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ, ਬੁੜ੍ਹ ਜਿਹੀ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਰਹੀ,
ਬੁਠ ਸੰਗ ਸਭ ਜਾ ਰਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਹੋ ਰਿਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਲੱਗੇ,
ਫਾਸਲੇ ਹੀ ਫਾਸਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਵੇਖ ਤੈਨੂੰ ਨਾਲ ਮੇਰੇ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬੱਸ,
ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਜਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਉਹ ਸਿਲਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਖੁਦ-ਬ-ਖੁਦ ਕਦਮ,
ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਇਹ ਸਾਗਰਾਂ ਦੀ, ਜਾਪਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਜਿਹੀ,
ਜਲਜਲੇ ਹੀ ਜਲਜਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਕਾਤਿਲੇ ਹੁਣ ਲੜਨਾ ਬੰਦ ਕਰੋ ਵੈਸੇ ਹੀ ਲੋਕ,
ਵਿੱਚ ਨਸ਼ੇ ਹੀ ਮਰ ਚਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਬੇਅਸੂਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ, ਜੀਅ ਤਾਂ ਰਹੇ ਨੇ ਲੋਕ ਪਰ,
ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਕਾਫ਼ਿਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।
ਹੈ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਚਲਨ ਏਨਾ 'ਰਫ਼ੀਕ',
ਨੇਕ ਬੰਦੇ ਉੱਠ ਚਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।

2.

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਰਾਜ਼ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।
ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਡੋਲੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।
ਜੇ ਮਾਹੀਆ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।
ਨਾ ਘੁੰਡੀ ਦਿਲ ਦੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।
ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਗ਼ਮਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ 'ਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦੈ,
ਉਦੋਂ ਕੋਇਲ ਵੀ ਬੋਲੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।
ਕਿਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹਿੰਮਤ ਕਿ ਪਾਵੇ ਫੁੱਟ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ,
ਘਰੋਂ ਕੋਈ ਜ਼ਹਿਰ ਘੋਲੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।
ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਵਕਤ ਜਿਸ ਦਰ ਦਾ ਭਿਖਾਰੀ, ਉਸੇ ਦਾਤਾ ਨੂੰ,
'ਸ਼ੁਕਰ ਤੇਰਾ' ਨਾ ਬੋਲੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।
ਮੈਂ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਖ਼ਸ ਤੇ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕਰਾਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ?
ਕੋਈ ਅਪਣਾ ਨਾ ਬੋਲੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।
ਉਹ ਅਕਸਰ ਬੁਠ ਇੰਨੀ ਸਾਦਗੀ ਨਾਲ ਬੋਲਦੈ ਹਰ ਪਲ,
ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੱਚ ਬੋਲੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।
ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਾਮਨੀਆਂ ਰੋਜ਼ ਲੁੱਟੀਆਂ ਜਾਣ ਪਰ ਹਾਕਮ,
ਨਾ ਫਿਰ ਵੀ ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।
ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋਇਐ ਜਦ ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ ਜਿੱਤ ਗਈ ਵਰਨਾ,
ਜੇ ਪਹਿਲੇ ਵਰਕ ਫੋਲੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।
ਗ਼ਰੀਬ ਆਪਣੇ ਜਿਸਮ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਅੰਗ ਵੇਚੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ,
ਜੇ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਸਬਰ ਡੋਲੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।
'ਰਫ਼ੀਕ' ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਨਿਹੱਥਾ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨੇ ਹਰ ਪਲ,
ਜੇ ਹੁਣ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲੇ ਤਾਂ, ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਏ ।

160, ਗਰੈਨ ਮਾਰਕਿਟ, ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਮਾਰਕੰਡਾ,
ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰਾ (ਹਰਿਆਣਾ)

ਦੋ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ —ਕਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ

(i) ਦੁਰਲੱਭ

“ਯਾਰ ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗੁਆਚਿਆ-ਗੁਆਚਿਆ ਜਿਹਾ ਰਹਿਨੈਂ, ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ ? ਕੁਝ ਗੁਆਚ ਗਿਆ ਤੇਰਾ ?”

“ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਬੱਸ ਐਵੇਂ ਈ।”

“ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਹਿਫਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਫੰਕਸ਼ਨ 'ਚ ਦੇਖਦਾ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਕੁਝ ਖੋਇਆ-ਖੋਇਆ ਈ ਰਹਿਨੈਂ। ਲਟ-ਬੋਰਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੱਕਦਾ ਰਹਿਨੈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ।”

“ਵੈਸੇ ਈ ਬੱਸ ਆਦਤ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ ਐ, ਇੰਜ ਰਹਿਣ ਦੀ।”

“ਤੈਨੂੰ ਇੰਜ ਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਮੈਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਆਪਾਂ ਬਚਪਨ ਦੇ ਦੋਸਤ ਆਂ, ਕੁਝ ਤਾਂ ਤਰਸ ਖਾ ਮੇਰੇ ਤੇ, ਕੁਝ ਤਾਂ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰ।”

“ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਬਦਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਮੇਰੇ ਯਾਰ ! ਇਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥ-ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।”

“ਪਰ ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇੰਜ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਮੈਂ ਅੱਜ ਦਾ ਜਾਣਦਾ। ਤੇਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪੜ੍ਹ ਲੈਨਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਉਦਾਸ ਐਂ, ਖੁਸ਼ ਐਂ, ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਿਹੈਂ ਜਾਂ ਚਲਾਕੀ ਚਤਰਾਈ ਕਰ ਰਿਹੈਂ।”

“ਤੂੰ ਤਾਂ ਖਹਿੜੇ ਈ ਪੈ ਗਿਆਂ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਐ ਕਿ ਮੈਂ 'ਇਕ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ' ਲੱਭਦਾ ਰਹਿਨਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਅੰਦਰੋਂ-ਬਾਹਰੋਂ ਇਕ ਹੋਵੇ। ਉਸੇ ਦੀ

ਤਲਾਸ਼ 'ਚ ਹਾਂ ਬੱਸ ! ਪਰ ਉਹ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਬੜਾ ਦੁਰਲੱਭ ਹੋ ਗਿਆ।”

ਹੁਣ ਉਹ ਇਕ ਟੱਕ ਲਾ ਕੇ, ਨੀਝ ਨਾਲ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਤੱਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਲੱਭ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ।

(ii) ਵਰਦਾਨ

ਉਹਦੇ ਬੱਚੇ ਰੋਟੀ ਮੰਗਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਪੜਾਂ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਤੇ ਹੁਣ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਡਬਲ ਰੋਟੀਆਂ, (ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਗਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜੁੜਦੀਆਂ) ਪੂੜੀਆਂ, ਮੱਠੀਆਂ ਤੇ ਮਿਠਾਈਆਂ ਦੇ ਪੈਕਟ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਗਲਾਸ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਇਹ ਉਹੀ ਹਨ। ਐਨਾ ਸਾਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਵੀਰਾਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ -- ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

“ਘਰੋਂ ਤਾਂ ਬੇਘਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਗਏ ਆਂ ਪਰ ਰੋਟੀ ਰੱਜ ਕੇ ਮਿਲ ਰਹੀ ਐ।”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਆਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਹੜ੍ਹ ਆਏ ਰਹਿਣ ! ਇੰਜ ਸਾਡੀ ਪੁੱਛ-ਪ੍ਰਤੀਤ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਆ। ਉਂਜ ਕੌਣ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ ਸਾਨੂੰ। ਕੌਣ ਰਹਿਮ ਖਾਂਦਾ ਸੀ ਸਾਡੇ 'ਤੇ। ਬੜੇ ਸੁਖੀ ਆਂ ਹੁਣ !”

48, ਰਤਨ ਨਗਰ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ,
ਪਟਿਆਲਾ, ਪੰਜਾਬ।

ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਸੂਚਨਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ 'ਪਾਲਿਕਾ ਸਮਾਚਾਰ' ਹੁਣ ਨਵੇਂ ਕਲੇਵਰ ਅਤੇ ਬਹੁਰੰਗੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਪੇਸ਼ ਹੈ। ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ, ਗੀਤਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਲੇਖ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ 'ਪਾਲਿਕਾ ਸਮਾਚਾਰ' ਦੇ ਗਾਹਕ ਬਣੋ। 'ਪਾਲਿਕਾ ਸਮਾਚਾਰ' (ਪੰਜਾਬੀ) ਦਾ ਚੰਦਾ ਹੁਣ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :--

ਇਕ ਕਾਪੀ	:	20 ਰੁਪਏ
ਸਾਲਾਨਾ	:	100 ਰੁਪਏ
ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਲਈ	:	400 ਰੁਪਏ

'ਪਾਲਿਕਾ ਸਮਾਚਾਰ' (ਪੰਜਾਬੀ) ਦਾ ਚੰਦਾ ਆਪ ਮਨੀ-ਆਰਡਰ ਰਾਹੀਂ ਸਕੱਤਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ, ਕਮਰਾ ਨੰ: 1209, ਬਾਰੂਵੀਂ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਪਾਲਿਕਾ ਕੇਂਦਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110001 ਦੇ ਨਾਂ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ।

— ਸੰਪਾਦਕ

ਗੀਤ ਤੇ ਗਜ਼ਲ

ਸਤੀਸ਼ ਸੋਹਲ

(i) ਗੀਤ

ਸਾਡਿਆਂ ਮੁਕੱਦਰਾਂ ਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਵੈਰ ਏ ।
ਸਾਲਾ ਤੂੰ ਜਵਾਨੀ ਮਾਣੇਂ ਚੰਨਾ ਸਾਡੀ ਖੈਰ ਏ ।

ਖੌਰੇ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਅਸਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਲਾਈ ਵੇ,
ਕਲੀ ਤੂੰ ਮਲੂਕ ਜਿੰਦ ਗਮਾਂ ਵੱਸ ਪਾਈ ਵੇ ।

ਸੂਲੀ ਉੱਤੇ ਦਿਲ ਸਾਡਾ, ਅੱਗ ਉੱਤੇ ਪੈਰ ਏ,
ਸਾਲਾ ਤੂੰ ਜਵਾਨੀ ਮਾਣੇਂ ਚੰਨਾ ਸਾਡੀ ਖੈਰ ਏ ।

ਦਿਲ ਤੇਰਾ ਵੇਖਿਆ ਨਾ ਲਾਰੇ ਤੇਰੇ ਵੇਖੇ ਮੈਂ,
ਕੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਪਿਆਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਮੈਂ ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਰੀ 'ਚ ਚੰਨਾ ਘੋਲਿਆ ਤੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਏ,
ਸਾਲਾ ਤੂੰ ਜਵਾਨੀ ਮਾਣੇਂ ਚੰਨਾ ਸਾਡੀ ਖੈਰ ਏ ।

ਕੱਚੀ ਕਲੀ ਵਾਂਗ ਹੈ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਏ,
ਬੇਕਦਰਾਂ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਕਦਰ ਨਾ ਜਾਣੀ ਏ ।

ਲਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ 'ਸੋਹਲ' ਇਕ ਲਹਿਰ ਏ,
ਸਾਲਾ ਤੂੰ ਜਵਾਨੀ ਮਾਣੇਂ ਚੰਨਾ ਸਾਡੀ ਖੈਰ ਏ ।

ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਢਾਏ ਚੰਨਾ ਲੱਖਾਂ ਤੂੰ ਤੂਫਾਨ ਏ,
ਛਾਲਾ ਛਾਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਮੇਰੇ ਅਰਮਾਨ ਏ ।

ਕੇਹੜਾ ਕੇਹੜਾ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ, ਤੂੰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਕਹਿਰ ਏ,
ਸਾਲਾ ਤੂੰ ਜਵਾਨੀ ਮਾਣੇਂ ਚੰਨਾ ਸਾਡੀ ਖੈਰ ਏ ।

(ii) ਗਜ਼ਲ

ਫੇਰ ਯਾਰ ਦੇ ਦਵਾਰੇ ਉੱਤੇ ਜਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ।
ਸੀਸ ਤਲੀ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ।

ਜੇਹੜੀ ਅਸਾਂ ਨਾਲ ਬੀਤਦੀ ਏ ਰੱਬ ਜਾਣਦਾ,
ਹਾਏ ! ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ।

ਕਿਤੇ ਹੰਝੂ ਦੱਸ ਦੇਣ ਨਾ ਕਹਾਣੀ ਪਿਆਰ ਦੀ,
ਭੇਤ ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਏਸ ਲਈ ਛੁਪਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ।

ਉਹਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮਿੰਨ੍ਹੀ ਮੁਸਕਾਨ ਵੇਖ ਕੇ,
ਸਾਨੂੰ ਗਮਾਂ ਮਾਰੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹਸਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ।

ਮੇਰੇ ਹੌਕਿਆਂ ਨਾਲ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੌਕਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿੱਕ 'ਚ ਦਬਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ।

ਮੇਰਾ ਹੁਸਨ ਹੈ ਜਵਾਨ, ਉਹਦਾ ਇਸ਼ਕ ਹੈ ਨਾਦਾਨ,
ਵੈਰੀ ਜਿੰਦ ਦਾ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਬਨਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ।

'ਸੋਹਲ' ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਕੇ ਤਾਰੀਫ਼ ਓਸ ਦੀ,
ਓਹਦੇ ਰੁੱਸੇ ਹੋਏ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਮਨਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ।

ਡੀ.ਡੀ.ਏ. ਐੱਲ. ਆਈ. ਜੀ. ਫਲੈਟ
ਨੰ. 107 ਬੀ, ਪਾਕੇਟ ਈ, ਦਿਲਸ਼ਾਦ ਗਾਰਡਨ,
ਦਿੱਲੀ-110095

ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ 'ਸਨੇਹੀ'

(i) ਮਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਚਾ ਪਿਆਰ ਝਲਕਦਾ ਹੈ।
ਸੁੰਦਰ ਕੋਮਲ ਜਹੇ ਮੁੱਖੜੇ 'ਚੋਂ, ਸੱਚਾ ਇਤਬਾਰ ਝਲਕਦਾ ਹੈ।
ਲੱਖਾਂ ਪੂਜਨੀਕ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ, ਜੋ ਇਕ ਥਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਸੂਹੇ ਗੁਲਾਬੀ ਫੁੱਲਾਂ ਜਿਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਣਮੁੱਲੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਜੱਗ ਅੰਦਰ ਤੁੱਲ ਨਹੀਂ ਕੋਈ,
ਇਸ ਪਾਕ ਪਵਿੱਤਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ, ਕਿਤੇ ਵੀ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਕੋਈ,
ਸੀਨੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਧੜਕਦਾ ਹੈ ਮਾਂ ਦਾ ਦਿਲ, ਪੁੱਤ ਲਈ ਅਰਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਸੂਹੇ ਗੁਲਾਬੀ ਫੁੱਲਾਂ ਜਿਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਖ਼ਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਬਾਜ਼ਾਰੋਂ, ਪਰ ਮਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ,
ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਬਿਨਾਂ ਕਦੀ, ਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਖਿਲਦਾ।
ਪੁੱਤਰ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਕਰੂਪ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਹਰ ਮਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
ਸੂਹੇ ਗੁਲਾਬੀ ਫੁੱਲਾਂ ਜਿਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿੰਨੇ ਬਦਕਿਸਮਤ ਨੇ ਉਹ ਪੁੱਤ, ਜੋ ਮਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ।
ਸਿਰ ਦਾ ਸਾਈਂ ਵਿਛੜਣ ਤੋਂ, 'ਸਨੇਹੀ' ਗਲ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ।
ਉਸ ਅਭਾਗੀ ਮਾਂ ਦਾ ਦਿਲ, ਫਿਰ ਉੱਜੜੀ ਸਰਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਸੂਹੇ ਗੁਲਾਬੀ ਫੁੱਲਾਂ ਜਿਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ii) ਕਿਸ ਕੋਲ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰਾਂ

ਆ ਨੀ ਜਿੰਦੇ ਇੱਥੋਂ ਆਪਾਂ, ਓਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੱਲੀਏ, ਜਿੱਥੇ ਨਾ ਪੈਣ ਕਦੀ ਵੀ, ਸੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਾਂ।
ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਲ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ, ਧੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੰਢਾਵੇ, ਕੁੱਖ ਆਪਣੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਾਉਣ ਲਈ, ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਾ ਹੋਣ ਨਾਰਾਂ।
ਮਾਸ ਅਬਲਾ ਦਾ ਨੋਚਣ ਖ਼ਾਤਿਰ, ਨਾ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਨ ਦਰਿੰਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟ ਪਾਪੀਆਂ ਅੱਗੇ, ਨਾ ਨਿੱਸਲ ਹੋਣ ਸਰਕਾਰਾਂ।
ਸ਼ਰ੍ਰੇਆਮ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ, ਨਾ ਹੋਵਣ ਨਿੱਤ ਉਧਾਲੇ, ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੁਰਬਤ ਨੂੰ ਨਾ, ਪੈਣ ਦੋਹਰੀਆਂ ਮਾਰਾਂ।
ਅਮੀਰ ਘਰਾਂ ਦੇ ਕਾਕੇ, ਨਾ ਡਾਢੀ ਅਤਿ ਮਚਾਵਣ, ਪਾ ਕੇ ਸ਼ਹਿ ਸਿਆਸਤ ਦੀ, ਨਾ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਰਾਂ।
ਪਾਤਰ ਕਹੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਉਡੀਕਦਿਆਂ, ਮਨੁੱਖ ਨਾ ਰੁੱਖ ਬਣ ਜਾਵਣ, ਨਾ ਚੂੜੇ ਟੁੱਟਣ, ਨਾ ਰੱਖੜੀਆਂ ਲੱਥਣ, ਨਾ ਗੁੰਮ ਹੋਵਣ ਦਸਤਾਰਾਂ।
ਮੇਰੇ ਦੇਸ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਨਾ ਕੁਰਬਲ ਕੁਰਬਲ ਕਰਕੇ ਜੀਵਣ, ਮਨ ਕਪਟੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਿਸੇ ਦੇ, ਨਾ ਗੰਧਲੀਆਂ ਹੋਣ ਵਿਚਾਰਾਂ।
ਰੁੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਫਿਰੇ ਨਾ ਆਰੀ, ਨਾ ਜੰਗਲ ਬੇਲੇ ਮੁੱਕਣ, ਮੌਤ ਦੇ ਸਾਏ ਹੇਠ ਨਾ ਜੀਵਣ, ਚਿੜੀਆਂ ਘੁੱਗੀਆਂ, ਗੁਟਾਰਾਂ।
ਜ਼ਰ, ਜ਼ੋਰੂ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ, ਤਿੜਕਣ ਨਾ ਕਦੀ ਰਿਸ਼ਤੇ, ਲੋਭ ਲਾਲਚਾਂ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ, ਨਾ ਭਰਾ ਕੱਢਣ ਤਲਵਾਰਾਂ।
ਦੇਸ਼ ਮੇਰੇ ਦੇ ਰਹਿਬਰ ਜਦ ਅੰਨ੍ਹੇ ਬੋਲੇ ਹੋਵਣ, 'ਸਨੇਹੀ' ਨੂੰ ਫਿਰ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ, ਕਿਸ ਕੋਲ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰਾਂ।

688, ਅਰਬਨ ਅਸਟੇਟ, ਫੇਜ਼-2, ਜਲੰਧਰ (ਪੰਜਾਬ)

ਦੋ ਬਾਲ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਨੂਰ ਸੰਤੋਖਪੁਰੀ

(i) ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਖਾਓ !
ਫਿਰ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦੀ ਸੌਗਾਤ ਪਾਓ !
ਤਾਜ਼ੀਆਂ-ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖਾਓ !
ਫਿਰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਤਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਓ !
ਤਾਜ਼ੇ ਫਲ ਵੀ ਖਾਣੇ ਹਨ ਜ਼ਰੂਰੀ,
ਇਹ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕਰਦੇ ਬਚਾਓ !
ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੌਤ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ,
ਦਹੀਂ, ਪਨੀਰ ਅਤੇ ਮੱਖਣ ਵੀ ਖਾਓ !
ਪੁੰਗਰੀਆਂ ਦਾਲਾਂ ਵੀ ਖਾਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ,
ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਸਿਹਤ-ਖਜ਼ਾਨਾ ਪਾਓ !
ਸਾਫ਼-ਸਵੱਛ ਪਾਣੀ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ,
ਸੌਫਟ ਡਰਿੰਕ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਾ ਲਾਓ !
ਪੀਜ਼ਾ, ਬਰਗਰ ਕਰਨ ਹਾਜ਼ਮਾ ਗੜਬੜ,
ਹਰਗਿਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਨਾ ਖਾਓ !
ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਸਮਝੋ,
ਇਹਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਓ !

(ii) ਪਿਆਰੇ ਫੁੱਲ

ਜੇਕਰ ਫੁੱਲ ਟਹਿਣੀਆਂ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣ,
ਤਾਂ ਫਿਰ ਤਾਜ਼ੇ-ਤਾਜ਼ੇ ਤੇ ਖਿੜੇ ਰਹਿਣ ।
ਜੇਕਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ ਦੇਖਭਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ,
ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲੱਗਦੇ ਚੰਗੇ ਰਹਿਣ ।
ਖਾਦ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਰਹੇ,
ਹਰੇਕ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਖਿੜੇ-ਖਿੜੇ ਰਹਿਣ ।
ਫੁੱਲ ਮਹਿਕਾਉਂਦੇ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ,
ਬੱਚਿਓ ! ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਲੱਗਦੇ ਮੇਲੇ ਰਹਿਣ ।
ਇਤਰ ਬਣਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤੇ ਬਣਦੇ ਰੰਗ,
ਫੁੱਲ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ ਅਤੇ ਰੰਗ ਵੰਡਦੇ ਰਹਿਣ ।
ਨਾ ਤੋੜੋ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਟਹਿਣੀਆਂ ਨਾਲੋਂ,
ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਹੀ ਇਹ ਮਹਿਕੇ-ਮਹਿਕੇ ਰਹਿਣ ।
ਬੱਚਿਓ ! ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਉਂਦੇ,
ਸ਼ਾਲਾ ! ਹਰ ਥਾਂ ਪਿਆਰੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਰਹਿਣ ।

BX-925, ਮੁਹੱਲਾ ਸੰਤੋਖਪੁਰਾ,
ਵਿਨੈ ਨਗਰ ਕਾਲੋਨੀ,
ਜਲੰਧਰ-144004 (ਪੰਜਾਬ)

ਬਾਲਾਂ ਲਈ

ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਵਿਸਾਖੀ

ਬਲਜਿੰਦਰ ਮਾਨ

ਪ੍ਰਿੰਸ, ਸਾਬੀ ਅਤੇ ਬੰਟੀ ਅੱਜ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਅੰਕਲ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਅੰਕਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਕਦੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕੋ ਸਾਹੇ ਆਖ ਦਿੱਤਾ : 15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ। ਅਗਲਾ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ? ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਅੰਕਲ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ :

“ਨੰਨ੍ਹੇ ਮੁੰਨੇ ਸਾਥੀਓ ! ਤੁਸੀਂ ਗੁਲਾਮੀ ਨੀ ਦੇਖੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੀ ? ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਨੀ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਸਿਰਫ ਘੋਟਾ ਲਾ ਕੇ ਪੇਪਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਫਿਰ ਨੰਬਰਾਂ ਦੇ ਟੋਕਰੇ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਇਨਾਮ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।”

“ਨਹੀਂ ਅੰਕਲ ਜੀ, ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਕਿ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1919 ਨੂੰ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਸੀ।” ਪ੍ਰਿੰਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ।

“ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਪੁੱਤਰਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘੋਟਾ ਮਾਸਟਰ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।” ਅੰਕਲ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਫਿਰ ਬੇਟਾ, ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਇਤਿਹਾਸ ਛੁਪਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਜਾਨਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ 85 ਫੀਸਦੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਮਿਲੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ।”

“ਅੰਕਲ, ਇਹ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ?” ਸਾਬੀ ਨੇ ਟੋਕਦਿਆਂ ਆਖਿਆ।

“ਹਾਂ ਬੇਟੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼-ਨਿਕਾਲਾ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦ ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਉੱਪਰ ਨਿਗ੍ਰਾ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉੱਥੇ

ਖਾੜੀ ਬੰਗਾਲ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਇਕ ਟਾਪੂ ਹੈ ਅੰਡੇਮਾਨ ਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਦੀਪ ਸਮੂਹ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਟਾਪੂ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਦੁਆਲੇ ਮੀਲਾਂ ਬੱਧੀ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।”

“ਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ?” ਬੰਟੀ ਨੇ ਸੋਚ ਕੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ।

“ਬਈ ਬੰਟੀ ਵੀ ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਰਿਹੈ ਆਪਣੇ ਅੰਕਲ ਤੋਂ। ਤਾਂ ਲਉ ਫਿਰ ਸੁਣੋ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜੰਗ ਦਾ ਆਰੰਭ।

“ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਦੁਰ-ਵਿਵਹਾਰ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਤੰਗ ਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ 10 ਮਈ, 1857 ਨੂੰ ਮੇਰਠ ਵਿਖੇ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਹੀਦ ਮੰਗਲ ਪਾਂਡੇ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰਜੈਂਟ ਮੇਜਰ ਹਸਨ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਆਪਣਾ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ 1848-49 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਝੰਡਾ ਬੁਲੰਦ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਕੋਲ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ।”

“ਅੰਕਲ ਜੀ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਸਖ਼ਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਣੀ ਐ ?” ਪ੍ਰਿੰਸ ਨੇ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ।

“ਹਾਂ ਬੇਟੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਤਸੱਦਦ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਤਰਨ ਲੱਗੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ, ਗਦਰ ਲਹਿਰ, ਬੱਬਰ ਲਹਿਰ, ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚਾ, ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਲਹਿਰ ਆਦਿ ਲਹਿਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 12 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1859

ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼-ਨਿਕਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। 49 ਕੂਕਿਆਂ ਨੂੰ 1872 ਵਿੱਚ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।”

“ਹਾਂ ਅੰਕਲ ਜੀ, ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਅਸੀਂ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੇਖੀ ਹੈ।” ਬੰਟੀ ਨੇ ਚੰਗੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਕਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੈ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ।

“ਉੱਥੇ ਇਕ ਖੂਨੀ ਖੂਹ ਵੀ ਹੈ।” ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਪਾ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਸਾਬੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਹਿ ਮਾਰੀ।

“ਹਾਂ ਬਈ ਹੁਣ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ, ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਲਟ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਦੇ ਹੋਰ ਹੱਕ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਏ ਗਏ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਲਈ 13 ਮਾਰਚ, 1919 ਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨੇਤਾਵਾਂ ਡਾ. ਸੱਤਪਾਲ ਅਤੇ ਡਾ. ਕਿਚਲੂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਬਕ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਲੂਸ ਡੀ.ਸੀ. ਕੋਠੀ ਵੱਲ ਚੱਲਿਆ ਤਾਂ ਹਾਲ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਰੋਕ ਕੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਲੋਕ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ।”

“ਅੰਕਲ ਜੀ, ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕੀ ਹੋਇਆ?” ਬੰਟੀ ਨੇ ਉਤਾਵਲੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਬੇਟੇ, ਉਸ ਦਿਨ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੋਕ ਇੱਥੇ ਜਲਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਵੇਰੇ ਸਾਢੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ਨੇ ਜਲਸੇ ਜਲੂਸਾਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਦਕਿ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਪਹੁੰਚਾਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਡਾਇਰ ਨੂੰ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਸ ਬਾਗ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਭੀੜਾ ਜਿਹਾ ਰਾਹ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਡਾਇਰ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ 150 ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਮੋਰਚਾ ਲਾ ਲਿਆ।

“ਉੱਥੋਂ ਡਾਇਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਖੂਨੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਨਿਹੱਥੇ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਤੇ ਕਈ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਡਿਗ ਪਏ।”

“ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਲੱਗੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮੈਂ ਵੀ ਦੇਖੇ ਨੇ”, ਪ੍ਰਿੰਸ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸੁਣੋ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਬਦਲਾ ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ 21 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਸਰ ਮਾਈਕਲ ਓਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਲਿਆ ਸੀ।”

“ਅੰਕਲ ਗੋਲੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਡਾਇਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਗੋਲੀ ਓਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰੀ?” ਪ੍ਰਿੰਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਹੱਲ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹਿਆ।

“ਬੇਟੇ ਓਡਵਾਇਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਖੂਨੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਡਟਿਆ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ।”

“ਅੰਕਲ ਜੀ, ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਕੀਮਤੀ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮਿਹਨਤ, ਲਗਨ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।” ਬੰਟੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਆਖ ਦਿੱਤੀ।

ਕਰੂੰਬਲਾਂ ਭਵਨ, ਮਾਹਿਲਪੁਰ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ-146105 (ਪੰਜਾਬ)

ਗਜ਼ਲ ਤੇ ਗੀਤ

ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ 'ਬਿਜਲੀ'

ਗਜ਼ਲ

ਹੁਸਨ ਦਾ ਪੰਛੀ ਉੜੇ ਅਕਾਸ਼ੀਂ,
ਕਿੰਝ ਪਕੜਾਂ ਪਰਛਾਂਵਾਂ ?
ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਚੈਨ ਨਾ ਆਵੇ,
ਕਿਸ ਦੇ ਲੜ ਮੈਂ ਲਾਵਾਂ ?
ਸੁਰਖਾਬ ਦੇ ਖੰਭ ਲਗਾ ਕੇ,
ਪਰਵਾਜ਼ ਭਰਾਂ ਮੈਂ ਉੱਚੀ,
ਲੱਭ ਲਿਆਵਾਂ ਉਸ ਪੰਛੀ ਨੂੰ,
ਦਿਲ ਦੇ ਦਰਖਤ ਬਿਠਾਵਾਂ !
ਲੈ ਪਟਾਰੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮੈਂ,
ਹਾਰ ਰੀਝਾਂ ਦੇ ਗੁੰਦਾਂ,
ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸਜਾ ਕੇ,
ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਗਲੁ ਪਾਵਾਂ !
ਘੋਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ਬੂ ਪਿਆਰ ਗੜ੍ਹਚੀ,
ਪੌਣਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਛੱਡਾਂ,
ਇੰਝ ਕੁਆਰੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ,
ਮਹਿਕਾਂ ਸੰਗ ਮਹਿਕਾਵਾਂ !
ਜਿਸ ਸ਼ਿਕਰੇ ਮਿਰੀ ਨੀਂਦ ਚੁਰਾਈ,
ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ਉੱਡਿਆ,
ਜੇ ਉਹ ਸ਼ਿਕਰਾ ਬਹੇ ਬਨ੍ਹੇਰੇ,
ਤਲੀਏਂ ਚੋਗ ਚੁਗਾਵਾਂ !
ਇਸ ਸੁਹਾਵਣੇ ਮੌਸਮ ਅੰਦਰ,
ਦਿਲ ਉਚਾਟ ਹੈ ਹੋਇਆ,
ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ਵਿੱਚ ਅੰਬਰ ਦੇ,
ਦਿਲ ਆਪਣਾ ਬਹਿਲਾਵਾਂ !
ਜੇ ਕਰ ਚੰਦਰਾ ਇਹ ਦਿਲ ਮੇਰਾ,
ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇ,
'ਬਿਜਲੀ' ਦੇ ਸੰਗ ਜਾ ਮੈਖਾਨੇ,
ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਵਾਂ !

ਗੀਤ

ਏਸ ਚਮਨ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਦੱਸੂ ਹੁਣ,
ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ?
ਜਿੱਥੇ ਬੈਠ ਚੋਹਲ ਸੀ ਕਰਦੇ,
ਉੱਥੇ ਫੁੱਲ ਉਗਾਵਾਂ !
ਬੂਟੇ ਝੁਕ-ਝੁਕ ਕਰਨ ਸਲਾਮਾਂ,
ਰਾਹ ਮਹਿਕਾਵਣ ਕਲੀਆਂ,
ਰੌਣਕ ਰਹੀ ਨਾ ਵਿੱਚ ਸੱਥ ਦੇ,
ਸੁੰਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗਲੀਆਂ,
ਜਿਹੜੇ ਰਾਹੀਂ ਲੰਘਿਆ ਸੱਜਣ,
ਧੂੜ ਚੁੱਕ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ !

ਰੁੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਪਰਿੰਦੇ,
ਪਏ ਕਰਦੇ ਨੇ ਗੱਲਾਂ --
ਸੂਰਤ ਦੇਖ ਕੇ ਬਿਰਹਣ ਦੀ,
ਦਿਲ 'ਚੋਂ ਉੱਠਣ ਛੱਲਾਂ --
ਅੱਸੀਆਂ ਪਾਉਂਦੀ ਕਮਲੀ ਹੋਈ,
ਕਿੱਦਾਂ ਧੀਰ ਧਰਾਵਾਂ !

ਪੌਣਾਂ ਹੱਥੀਂ ਭੇਜ ਸੁਨੇਹੇ,
ਸੱਜਣ ਤਾਈਂ ਪੁਕਾਰੇ --
ਹੁਸਨ-ਜੁਆਨੀ ਸਾਥ ਛੱਡਗੇ,
ਟੁੱਟੇ ਸਭ ਸਹਾਰੇ --
ਆ ਜਾ 'ਬਿਜਲੀ' ਤੇਰੇ ਬਾਝੋਂ,
ਕਿਸ ਨਾਲ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵਾਂ ?

—○—

ਮਕਾਨ -- ਆਲੂਣਾ,
ਸੂਗਰ ਮਿਲ ਰੋਡ, ਮੋਰਿੰਡਾ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੂਪਨਗਰ (ਪੰਜਾਬ)

ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਚਾਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ 19 ਜਨਵਰੀ, 2014 ਨੂੰ ਨਵਯੁਗ ਫਾਰਮ, ਅੰਧੇਰੀਆ ਮੋੜ ਤੇ ਆਯੋਜਿਤ 'ਧੁੱਪ ਦੀ ਮਹਿਫਲ' ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹੋ ਨਿੱਬੜਿਆ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸ. ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਉੱਘੇ ਲੇਖਕਾਂ, ਕਵੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉੱਘੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਡਾ. ਭਗਵਾਨ ਜੋਸ਼ ਵੱਲੋਂ ਰਚਿਤ ਅਤੇ ਐੱਨ.ਬੀ.ਟੀ. ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪੁਸਤਕ 'ਭਾਪਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ' ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਡਾ. ਜੋਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ ਸਭ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਪਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੀਗਲ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਰਹੇ ਅਸ਼ੋਕ ਅਰੋੜਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਬੰਧੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਫਿਲਮ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਘਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਛੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ **ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨੱਈਅਰ, ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ, ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ 'ਬੱਦਨ', ਡਾ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਡਾ. ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਧੀਰ** ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦਾ ਯਾਦਗਾਰੀ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਗੁਲਦਸਤਾ, ਦੁਸ਼ਾਲਾ, ਮਾਣ-ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹ-ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਨਕਦ ਇਨਾਮ ਦੇਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ **ਸ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਐੱਮ.ਏ.** ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਡਮੁੱਲੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਘੀ ਵਿਦਾਇਗੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਰ ਘੁਗਿਆਣਵੀ ਵੱਲੋਂ ਤੂੰਬੀ ਵਜਾ ਕੇ ਗੀਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਟਕਕਾਰ ਵਰਿਆਮ ਮਸਤ ਵੱਲੋਂ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਨਾਟਕ 'ਕਣਕ ਦੀ ਬੱਲੀ' ਦੇ ਇਕ ਭਾਗ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਦਰ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਡਾ. ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਚਲਾਈ। ਸਭਾ ਦੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਡਾ. ਰੇਣੁਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਚਾਹ-ਪਕੌੜੇ ਅਤੇ ਅੰਤ ਸਵਾਦੀ ਖਾਣੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਹੈਲਪ ਲਾਈਨ ਵੱਲੋਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵੀ ਲਗਾਈ ਗਈ।

—ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ 'ਚੰਨ' (ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ)

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ 19 ਫਰਵਰੀ, 2014 ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਿਟੀ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਸਭਾਗਾਰ ਵਿੱਚ ਨਵਯੁਗ ਸਕੂਲ ਦਾ ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ। ਸਮਾਰੋਹ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਪਰੀਸ਼ਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਜਲਜ ਸ੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ ਪਰੀਸ਼ਦ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਵਿਕਾਸ ਆਨੰਦ, ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਸਿੱਖਿਆ) ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਦੁਸ਼ੀ ਚਤੁਰਵੇਦੀ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਗਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਵਯੁਗ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਮਾਪੇ, ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਰੰਗਾਰੰਗ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ 21 ਫਰਵਰੀ, 2014 ਨੂੰ ਤਾਲਕਟੋਰਾ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿੱਚ ਸਾਲਾਨਾ ਇਨਾਮ ਵੰਡ ਸਮਾਰੋਹ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਮਾਰੋਹ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਸ੍ਰੀ ਜਲਜ ਸ੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਨੇ ਰਾਜਕੀ ਅਧਿਆਪਕ ਪੁਰਸਕਾਰ-2013 ਅਤੇ ਪਾਲਿਕਾ ਅਧਿਆਪਕ ਪੁਰਸਕਾਰ-2013 ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ-ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਐੱਨ.ਡੀ.ਐੱਮ.ਸੀ. ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਨਵਯੁਗ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਠ ਸਹਿਗਾਮੀ ਕਾਰਜਕਲਾਪ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਲਈ ਪੁਰਸਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਦੁਸ਼ੀ ਚਤੁਰਵੇਦੀ ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਸਿੱਖਿਆ) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਗਣ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਸਹਿ-ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਸਕੂਲ, ਆਰ. ਕੇ. ਆਸ਼ਰਮ ਮਾਰਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ 23 ਦਸੰਬਰ, 2013 ਨੂੰ ਸਾਲਾਨਾ ਖੇਡ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਸਫਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰੀਸ਼ਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਜਲਜ ਸ੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਵੱਲੋਂ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਦਿੱਲੀ ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ ਸੰਮੇਲਨ ਵੱਲੋਂ 31 ਜਨਵਰੀ, 2014 ਨੂੰ ਸਵਾਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਜਯੰਤੀ ਦੇ ਉਪਲਕਸ਼ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ-ਸਕੂਲ ਭਾਸ਼ਣ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਤਾ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਨਵਯੁਗ ਸਕੂਲ, ਪੇਸ਼ਵਾ ਰੋਡ, ਗੋਲ ਮਾਰਕੀਟ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 60 ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਲਗਭਗ 120 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸ੍ਰੀ ਮਹੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਦਿੱਲੀ ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ ਸੰਮੇਲਨ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐੱਸ. ਆਰ. ਸਪੋਲੀਆ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਸਨ।

